

צריך לכתוב מניפסטים

מניפסטים לא תמיד מתיישנים. ב־1911 סיים ברנר את המניפסט שכתב בארץ ישראל בארבע מילים ובסימן קריאה (מניפסטים אוהבים סימני קריאה):
"תחי העבודה העברית האנושית!"

1. זה זמן שמעט מניפסטים ספרותיים מתפרסמים בו. לכן צריך לכתוב מניפסטים.
2. בלי מניפסט זה לבד. זה שהסופר לבד זאת בעיה שלו. זה שהטקסט לבד זאת בעיה של הטקסט. כי מניפסט שהוא הצעה למכנה משותף בין טקסטים, וגם אם המכנה המשותף נכשל (כל המניפסטים מופרכים עם הזמן), הוא הצעה למקום של הטקסט בעולם. אפשר להבין אותו לבד. קשה למקם אותו לבד.
3. "זה אשר הוצאתי מנסינות ימי הוויתי וזוהי צוואתי האישית: החיים רעים, אבל תמיד סודיים... המוות רע." כך פתח ברנר את המניפסט שכתב ב"מכאן ומכאן". אז בואו נסלק מן החשבון את וולבק ואת תואמי וולבק. מיונתרופיה, הקטנת בני אדם למידות תולעים, פרובוקציה במקום אמירה שמסתכנת בהתלהבות, מוות רע שהוא לא מוות רע אלא חיוך ציני – כל אלה מפריעים למקם טקסטים בין אנשים שהם תמיד סודיים, וליד אנשים שמתים כי כולנו נמות, וליד אנשים שמאלצים אותם לחבוש מסיכה מזוהמת בדם בימי מגפה כדי שיבינו, לפני שימותו, מי הכובש ומי הנכבש.
4. "בגאוות כסיל הוא לא התחסד", כתב יעקב שטיינברג בשיר־מניפסט שקרא לו "הגבר". גאוות כסיל היום היא ביקורת שעומדת על ראש הר גבוה, רואה את כל הנוף הספרותי, ופוסקת לשבט ולחסד מי גאון ומי סמרטוט. שימבורסקה, ומונרו, ודילן – שלושתם מחזיקים בפרסי נובל מוצדקים מן השנים האחרונות. נפסיד אם לא נקרא, וגם נמקם, את שלושתם. אבל אין אפשרות למצוא להם מכנה משותף בלי פלפול ובלי יוהרה. אז שכל אחד יביט מחלון הדירה הספרותית שלו, ויתאר את הנוף הזה עם ספר שמתחבר באופן לא מלאכותי אל ספר אחר, ואת הפנטזיה על הנוף הזה, ויכתוב די בהתחלה את

המילה הקטנה "לדעתי". ואחר כך ייסע לנו יורק ויכתוב איך נראים, לדעתו, טקסטים מברוקלין.
5. "אני מביא כל מה שאני מוצא", כתב אבות ישורון בשיר-מניפסט שקרא לו "האוסף".

"כל המפול הזה, כל היבלת הזאת, כל הארבה הרוש הזה, להפנס לאסף".

נכון, לדעתי, לכתוב ככה. להכניס ידיים אל תוך הריבוי, אל תוך הבלגן, בלי הכפפות של הליטראט, בלי הקצף על השפתיים של הוולגרי. ואבות ישורון המשיך:

"כל אחד אומר שלו. כל אחד מביט לי בידי.
לא כל מה שנוצץ זהב.
אבל כל אחד רוצה לאסף".

בחלל האוויר של הטקסטים היום יש דמוקרטיזציה גדולה של כתיבה וקריאה. כי רמת ההשכלה עלתה מאוד. מעולם לא היה אחוז הקוראים מבין האנשים גבוה כל כך, מעולם גם לא היה אחוז הכותבים גבוה כל כך. זאת דמוקרטיזציה טובה. יותר ידיים בודקות את המילים, יותר עיניים מפנימות את המילים, יותר מחשבות מקיפות את הטקסטים, פחות אפשר להשוויץ בזה שאני קורא ואתה לא, שאני כותב ואתה לא. השפע האינטרנטי של הכתיבה והקריאה הוא ברכה גדולה. אבל יותר קשה להתמצא בשפע הזה. יותר קשה להבחין בין מה שנוצץ לבין זהב. לשירה קשה במיוחד, כי היא לשון שנייה שנסתרת בתוך הלשון שרוב בני האדם מדברים וצורכים, ובימי אכזריות וראווה אין זמן ללשון שנייה. אבל משורר, הוסיף שטיינברג במניפסט שלו, "לא דגר מרי כאחד עניו".

אלי אליהו לא דוגר מרי כשהוא כותב שיר-מניפסט אל אנשים שהרבה מרי נאגר בהם מהרבה סיבות, וגם מן הסיבה שהעולם נעשה מלא במעתיקים, ואין לנו ברירה אלא ללחוש בחשש זה אל זה, שמא גם אנחנו בין המעתיקים כשאנחנו חורטים את אהבתנו על השולחנות:

"אני כותב אל המעתיקים.
אל הלוחשים בחשש זה אל זה.
אל החורטים את אהבתם על השלחנות"

6. ריטה קוגן כותבת, בשם הספר שלה, שהיא "סוס בחצאית". לכתוב כמו סוס שיכול ללבוש חצאית, לכתוב כמו חצאית של סוס, לא לעשות עניין גדול מזהויות, לא לכלוא סוסים או חצאיות בתוך זהות סוסית או חצאייתית. היא מיעצת לעצמה בשיר-מניפסט:

"הקפידו להזהר בכתיבתך על 'האחר'."

"אִפְלוּ שְׁלֵעִתִּים קְרוּבוֹת זֶה אֶת שְׁאֲחֶרֶת'.
וְאִם אֶת כָּבֵד כּוֹתֶבֶת עַל 'הָאֲחֵר',
כְּתַבִּי עָלָיו בְּדִיקָה, וּבְרָה, וּבְמִבְטָן.
כְּתַבִּי עָלָיו כָּעַל כְּלָאֲדָם,
כִּי כְּלָאֲדָם הוּא,
וּכְלָאֲדָם אֶת,
כִּי הִכְתִּיבָה – שְׁלֹא כִּמוֹ הַמְצִיאֹת –
חוֹבָה שֶׁיְהִיָּה בָּהּ שְׁוִיוֹן הַחֲמִלָה וְהַתְּבוּנוֹת".

שלא כמו המציאות – כדאי לחזור ולהדגיש.

7. ריטה קוגן כותבת בשיר אחר, בשבילי גם הוא מניפסט:

"סִבְתָּא דּוֹרָה הִיְתָה קוֹרֶאת לִי בְּנִקְבָּה.
'אִיךָ שֶׁהִיא מְרַגֵּעָה לִי הַיָּם', קָרָאָה,
'אִיךָ שֶׁהִיא מְרַגֵּעָה לִי'.

צריך שהים יהיה סקסי, צריך שהשיר יהיה סקסי. פעם היו משתמשים במילה "סגוויני", מלא דם, יצרי. ספרות צריכה להיות סגווינית, דמית. דמוקרטיזציה של תרבות היא יופי, אבל היא גם העתקות אפרוריות של תרבות. צריך לצבוע אותה בדם. וצריך שהדם יהיה מיני, לא דם הכובש על הפנים של הכבוש. משהו סגוויני ונשי כזה:

"לַחֲשֵׁתֶיךָ הָאֵל וְלַחֲשֵׁתֶיךָ הָאֵל תִּינוּקִי הָאֵל נִסֵּ אֶתְּהָ נִסֵּ אֶתְּהָ פָּרַח אֶתְּהָ כּוֹכֵב קִמְטָנִי"

ככה כותבת תהל פרוש, בשיר שגם הוא מניפסט בשבילי, על אישה בזמן לידה.

8. "לעם ישראל מצד חוקי ההיגיון, אין עתיד, צריך בכל זאת לעבוד", כתב ברנר במניפסט שלו. מדינת ישראל היא כעת אפרטהייד. ולאפרטהייד, מצד חוקי ההיגיון, אין עתיד. אבל צריך בכל זאת לעבוד. צריך – כמו שיעץ זך – לכתוב "בימים הרעים ההם לפני הימים הרעים ממש". משהו רע כזה, משהו נסיבתי כזה:

"מֵר לִי הַיּוֹם, אֲבָל אֶת מִמְתִּיקָה לִי, אֲדוֹנִית נִסְבָּה, אֲדוֹנִית קִטְנָה, אֲדוֹנִית עִם בְּרוֹל
בְּרֹאשׁ, כָּל מָה שֶׁאֵינּוּ נִכּוֹן בְּעוֹלָם עוֹבֵר כָּאֵן, וּמִמְשִׁיךְ לַעֲבֹר, זִוְעָתוֹ סוֹדִיָּה קִטְנָה"

ככה כתבה תהל פרוש על "האדונית".

9. בחרוז או נגד החרוז, במשקל או בדיסטורשן? הניחו לוויכוח העבש הזה. מוזיקה בשירה זה חשוב ונפלא, אי אפשר בלי זה, אבל למה להסתפק במוזיקה מצבע אחד?

סיון בסקין לוקחת מחברת כדי לכתוב בה שיר-מניפסט, וביד שנייה לוקחת עגלת
תינוק, מתיישבת מול חוף הים בתל אביב, וחולפת בחיך על פני הוויכוח העבש הזה.
בשורה אחת היא מתמקמת בצד אחד של הוויכוח, ובשורה שנייה – בצד המנוגד:

קו 100 – sightseeing bus – חולף בטיילת.

מה כבר יש להראות בתל אביב לעין זרה?

הישמע התיר את המוזיקה המתהוללת

מתחת לקלופיה, מתחת לחגורה?

לי עצמי, למשל, יש פה סתם עבודה סולידית,

וחמור מזה, אני מגדלת כאן בת ובן,

וקטנה וגדלה כל רגע, כמו בטריפ של אליס לידל,

וחוצה את העיר מערבה – להתיון."

חשבנו שכבר לא צריך להתיוון בהתרסה? חשבנו שכבר אפשר לחפש את "השיר
הנכון", ואת המוזיקה של השיר הנכון, גם באנגלית וגם בעברית, גם בליטאית וגם
בישראלית? הרי כבר לפני שישים שנים ארוכות כתב זך בשיר מניפסט שלו:

"אני אזורח העולם, הספרים שאני מזמין

מגיעים דרך הים

האם חשבתם פעם

על הדרך שעושים ספרים בים."

אבל זך לא ידע אז שהוא כותב את זה "בימים הרעים ההם לפני הימים הרעים ממש",
לפני הימים שבהם צ'קוב יהיה מילת קוד לאזורח העולם, לפני הימים ששר החינוך
יתקע את ראשם של תלמידים אל תוך היהדות הגטואית שלו, ואל תוך הישראליות
חוגגת-משמר-הגבול שלו. אז, כן, שישים שנה אחרי "אני אזורח העולם" עוד צריך
להתיוון – להתיוון במוזיקה של שירים ולהתיוון בכלל. עוד צריך להזכיר שמניפסטים
לא תמיד מתיישנים, גם אם היינו רוצים שיתיישנו. ב-1911 סיים ברנר את המניפסט
שכתב בארץ ישראל בארבע מילים ובסימן קריאה (מניפסטים אוהבים סימני קריאה):
"תחי העבודה העברית האנושית!"